

Dirk Brounen & Kees Koedijk

NOOIT MEER SLAPEND ARM

Actieplan voor een
financieel fitte toekomst

Uitgeverij Business Contact
Amsterdam/Antwerpen

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (fsc®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

© 2017 Dirk Brounen en Kees Koedijk
Uitgeverij Business Contact
Omslagontwerp Adept vormgeving
Foto auteurs Fjodor Buis
Typografie binnenwerk Bert Holtkamp
Illustraties binnenwerk Hans Hillen
Drukkerij Bariet

ISBN 978 90 470 1025 8
D/2017/0108/515
NUR 600

*Uitgeverij Business Contact maakt deel uit van
Uitgeverij Atlas Contact*

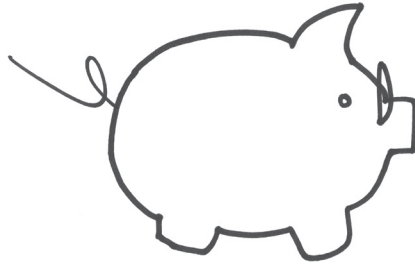
www.businesscontact.nl
www.nooitmeerslapendarm.nl

INHOUD

Proloog: de overheid is geen geluksmachine	9
Deel 1. Van slapend arm naar financieel fit	15
1 Het luie heden	17
Sluimerende klimaatveranderingen	17
Financieel ongeletterd	20
Ons menselijk falen	24
Een perfecte storm	27
2 Een rustgevende toekomst	31
Geld maakt niet gelukkig?	31
Doelen en wensen veranderen met de jaren	34
Levensfasen en prijskaartjes	37
Richten, inrichten en verrichten	41
Deel 2. Drie kansen benutten	45
3 Een potje voor toekomstige wensen	47
Reizen door de tijd	47
Wie spaart er voor later?	50
De eeuw van het aandeel	54
Over paniekzones en woekersyndromen	58
Eerste stappen	60
4 Waar en hoe wil je wonen?	63
Een plek onder de zon	63
Heilige huisjes	66
Stille reserves	70
De waarde van overwaarde	72
Een hypotheek op je toekomst	74
Eerste stappen	79

5 Hoe ziet je oude dag eruit?	83
Een herfst met glans	83
Pensioenlogica	84
Pensioenbehoeften	87
Pensioenbeloftes	92
Pensioen nu en straks	95
Eerste stappen	98
Deel 3. Drie risico's beheersen	101
6 Onzekerheid en pech	103
Alles van waarde is weerloos	103
Risico en onzekerheid	105
Huishoudrisicomanagement	107
Verwoekerde polissen	113
Eerste stappen	115
7 Latere zorg	119
En ze leefden nog lang en gelukkig	119
Van zorg verzekerd	121
Zorgbehoeften	124
Wat mag goede zorg ons kosten?	128
Waardigheid en trots	131
Eerste stappen	134
8 Je geld goed achterlaten	137
Het leven na de dood	137
Estate planning voor Jan Modaal	139
Delen, aftrekken en vermenigvuldigen	141
Eerste stappen	146
Deel 4. De begroting van geluk	149
9 De begroting van jouw geluk	151
Een goede vraag	151
Wat is geluk?	152
Connecting your dots	157

Maak je eigen begroting van geluk	161
Blijven mikken op een bewegend doel	166
De laatste Eerste stappen	169
Verantwoording	171
Referenties	173

*In jouw toekomst komt steeds meer ruimte voor eigen keuzes.
Wij geven je een actieve blik vooruit op de grote keuzes.*

Proloog

De overheid is geen geluksmachine

Dit boek is bedoeld voor iedereen die zijn of haar administratie liever uitstelt dan oppakt. Die zijn jaarlijkse pensioenoverzicht liever opbergt dan doorleest en die soms wel spaart maar zelden weet waarvoor. Voor mensen die er stiekem op vertrouwen dat het later wel goed komt met hen, want we leven immers in een rijk land met een royale overheid die de zaken goed voor hen regelt.

Of regelde? We schrijven dit boek op een moment dat onze samenleving snel en structureel verandert, misschien wel sneller en structureler dan ooit. We leven in een tijd waarin grote mondiale trends steeds voelbaarder worden, ook in ons eigen leven – trends die lang niet allemaal voordelig of aangenaam zijn. Na een mooie reeks van wederopbouw, verzorgingsstaat en meevallers uit de Groningse gasbaten zijn we nu beland in een periode van vergrijzing, hervorming en aardbevingsschade. Uiteraard zijn er ook nu nog mooie momenten, maar feit is dat onze toekomst er anders uitziet dan ons verleden. Vandaar dat wij je in dit boek trakteren op een actieve blik vooruit.

Een blik vooruit die steeds relevanter en waardevoller wordt, omdat wij ouder worden dan ooit tevoren. Onze kinderen worden gemiddeld honderd. Er komt veel meer tijd in ons langere leven, tijd die je zelf kunt indelen om tot je eigen geluk te komen. Dit is een mooi perspectief, althans op papier. In de praktijk blijkt deze extra tijd die voor ons ligt ook een bron van keuzestress. Zeker als je bent verleerd om zelf bewuste keuzes te maken over zaken als pensioen, wonen en je oude dag.

In de volgende pagina's nemen we je mee op een reis langs tal van keuzes en beslissingen die op je pad komen of die je wilt herijken. We hebben ons beperkt tot de kern van de zaak, zonder vermoeiende uitstapjes naar stokpaardjes. We combineren leuke feiten uit de wetenschap met herkenbare voorbeelden uit de dagelijkse praktijk. Daarmee hopen we dit boek tot een aangename combinatie van feest der herkenning en prikkelende goede voornemens te maken.

Blik op de lange termijn

We starten met een persoonlijke bekentenis. Wij, Dirk en Kees, zijn beiden econoom in hart en nieren en denken allebei graag en regelmatig na over de financiële kant van het leven. Zodoende delen wij ook al jaren voorbeelden uit onze eigen omgeving tijdens een kop koffie op het werk. Bij veel voorbeelden draait het om de financiële bloopers van vrienden en bekenden en verbazen wij ons over de lichtzinnigheid waarmee ze plaatsvinden. Heel veel mensen zijn financieel niet fit en weten dat stiekem ook wel. Ze worden slapend arm. In zekere zin is dit boek geboren uit onze gezamenlijke verbazing en zorg over de beperkte aandacht die mensen aan hun huishoudboekje besteden. Dit klinkt wellicht als een vorm van leedvermaak, en eerlijk is eerlijk, bij sommige anekdotes konden wij een glimlach niet onderdrukken.

Maar we moeten bekennen dat de noodzaak tot het schrijven van dit boek echt duidelijk werd toen we tijdens een van onze koffiegesprekken ontdekten dat we allebei een woekerpolis in onze administratie hadden. Daar zaten we dan. Beiden econoom, met voldoende verstand van zaken, maar met onze eigen blooper op tafel. Die dag werd ons duidelijk dat het nemen van goede financiële beslissingen niet alleen draait om kennis van zaken, maar ook om een actieve, nieuwsgierige grondhouding. Je moet jezelf belangrijke vragen stellen over wat je wilt bereiken in het leven, om daarvoor vervolgens het bijbehorende financiële routekaartje uit te tekenen. Door je geluk voorop te stellen in plaats van het alleen over geld te hebben, hopen wij je rust te bieden en je te prikkelen tot financiële fitheid.

Belangrijk hierbij is dat wij je een blik gunnen op je eigen vermogen, in beide betekenissen van het woord, namelijk op je persoonlijke vermogen om zelf plannen te maken, en op het financiële vermogen dat je bij de realisatie van deze plannen nodig zult hebben. Een goede, integrale blik op het eigen vermogen ontbreekt bij veel mensen, waardoor het maken van plannen vaak beperkt blijft tot de korte termijn.

Wij gaan je niet vertellen hoe je je administratie moet voeren. Net als iedereen hebben wij er ook moeite mee om grip te houden op alle details van de maandelijkse inkomsten en uitgaven. In dit boek richten wij ons bewust op de hoofdlijnen die belangrijk zijn voor de langere termijn. Het is namelijk deze lange termijn die op dit moment zo snel verandert door hervormingen van de overheid en tegenslagen van de economie. Op die lange termijn kun jij je eigen dromen nog realiseren indien je tijdig wakker wordt uit je passieve gewoontes en gaat werken aan je eigen begroting van geluk.

Onze premier heeft al laten weten dat 'de overheid geen geluksmachine is'. Daarmee kondigde hij een nieuwe tijd aan, waarin hervormingen leiden tot steeds minder overheidstoelagen, -voorzieningen en -steun op de kwetsbare momenten in het leven. In de huidige participatiesamenleving is het zaak om zelf je geluk te organiseren, inclusief de bijbehorende financiële planning. Het helpt om tijdig te zien dat de pensioenen niet langer gebaseerd zijn op eindloon, steeds later na onze vijfenzestigste verjaardag ingaan, afgetopt zijn tot een maximum en niet langer automatisch groeien met de inflatie. Die vervelende boodschap is nog lang niet bij iedereen aangekomen. Het was dan ook een subtiel bericht, in een brief die zo snel mogelijk in de administratie is opgeborgen voor later. Dit alles betekent dat áls je het zwitserlevengevoel wilt realiseren, je niet kunt blijven wachten tot het zover is.

Inspiratie

Bij het schrijven van dit boek zijn wij geïnspireerd en gemotiveerd door verschillende mensen. Als zorgvuldige wetenschappers verwijzen we naar die bronnen. De geïnteresseerde lezer kan aan het

eind van dit boek via de referenties ingangen vinden om verder te lezen. Door ons tot de hoofdzaken te beperken willen we de materie zo aantrekkelijk mogelijk presenteren voor mensen met voldoende interesse maar weinig tijd. Voor hen die aan het eind van het boek ons enthousiasme delen, is er dus een routekaartje voor de aanvullende verdieping.

Eén boek dat ons in het bijzonder heeft gemotiveerd om zelf de pen te pakken, is *Oud worden zonder het te zijn* van Rudi Westendorp. Een terechte bestseller waarin het feit dat wij allen ouder worden op een boeiende manier wordt besproken en geïllustreerd. Nederland vergrijst en onze samenleving lijkt zich daar nog maar beperkt van bewust. Ons pensioenstelsel kraakt en kreunt onder de veranderende actuariële statistieken en onze overheid hervormt op alle fronten richting een participatiesamenleving. Maar omdat veroudering en vergrijzing stille evoluties zijn, merk je niet dat je zelf al aan zet bent.

Westendorp adviseert aan het eind van zijn boek om, ongeacht je leeftijd, te werken met vijfjaarlijkse plannen. Benoem wat je nog wilt bereiken, ook op hoge leeftijd. Zo blijf je actief en gelukkig. Uitrollen op een hybride fiets met matchende trainingspakken is vooral mentaal de verkeerde keuze. We kunnen nog heel veel. Het maken van plannen helpt ons vitaal te blijven.

Ons boek kun je zien als een echo van deze oproep van Westendorp. We onderschrijven zijn adviezen en beschrijven in dit boek de financiële kant van het maken van ambitieuze plannen. Welke begroting hoort hierbij en met welke financiële besluiten blijf je op koers om gelukkig en financieel vitaal oud te worden?

Wij hebben dit boek geschreven voor iedereen die na wil denken over de eigen keuzes in het leven – keuzes die een grotere groep mensen steeds vaker en eerder moet maken, terwijl tot voor kort de overheid die voor ons maakte. Wij bespreken er in dit boek enkele vanuit het perspectief van de vijftigjarigen van vandaag, die op een natuurlijke wijze geconfronteerd worden met een aantal nieuwe dilemma's die horen bij hun levensfase.

Waarover moet je nadenken wanneer je spaart of belegt? Is het verstandig om een gekochte woning af te lossen, of te verruilen voor een kleinere huurwoning? Hoe ziet het pensioen er straks

voor je uit wanneer je vandaag vijftig bent, en wanneer is 'straks'? Wij laten zien dat de antwoorden op deze vragen niet langer los van elkaar staan. Bovendien leggen we uit dat de beste antwoorden op deze vragen sterk afhankelijk zijn van je eigen langetermijnplan. We laten ook zien hoe de antwoorden op deze vragen luiden voor een dertig- en een zeventigjarige, generaties die veel gemeen hebben, maar in de toekomst steeds sterker van elkaar gaan verschillen. Want in die toekomst word je niet langer slapend rijk wanneer je geen keuzes maakt.

Opbouw

Dit boek is opgebouwd uit vier delen. In deel 1 schetsen we in twee hoofdstukken de passieve situatie waarin je nu wellicht verkeert en de actieve positie waarin wij je willen brengen. In het openingshoofdstuk duiden we het heden. We schetsen diverse trends en ontwikkelingen die samen kunnen leiden tot een *perfect storm* voor ons huishoudboekje en onze menselijk aanleg tot financieel falen. Deze grimmige diagnose verruilen wij in hoofdstuk 2 voor een aantrekkelijk wenkend perspectief. Hierin schetsen we het nut van financiële fitheid en laten we zien hoe we onszelf kunnen verleiden tot een proactieve houding over onze toekomst. Ook besteden we aandacht aan de manier waarop we deze actieve financiële houding kunnen overdragen aan onze kinderen.

Vervolgens behandelen we in deel 2 van dit boek de drie belangrijke kansen die jij in je begroting van geluk kunt benutten en combineren: je spaarpot, je wonen en je pensioen. In elk hoofdstuk bespreken we het relevante verleden, inclusief de luie veronderstellingen, en tonen we het toekomstperspectief. Wat gaat er veranderen en hoe kun je daar slim op voorsorteren?

In deel 3 van dit boek bespreken we de drie belangrijkste risico's die je moet kennen en beheersen: je verzekeringen, je oude dag en je overdracht. Dit zijn alle drie zaken waarin de tijd niet stilstaat. Wanneer jij dat wel doet, loop je het gevaar op een lelijk lek in je begroting van geluk. Welke risico's moet je eigenlijk willen afdekken? Welke kosten komen er op je af wanneer je straks de gemiddelde

levensverwachting zelf tart? En hoe wil je aan het eind van je leven jouw opgebouwde vermogen overdragen? Deze vragen leken vroeger alleen te spelen voor de rijken in onze samenleving. Maar nu de welvaart breed is verdeeld, is voor een steeds grotere groep een goede overdracht haalbaar via estate planning voor Jan Modaal.

We sluiten het boek af met een concreet slotakkoord in deel 4. Wanneer duidelijk wordt hoe een goede begroting van je geluk er voor jou uit kan zien, nemen wij dat geluk nog eens goed onder de loep. Je oefent je in het stellen van de lastige vragen op het goede moment om zo geluk voorop te stellen en de financiële beslispunten in je leven daaraan te verbinden. We sluiten af met een aantal concrete oefeningen die helpen om de stap vooruit te maken, om weer meer eigen regie te nemen in je leven – over zowel de kansen als de risico's die op je pad komen. Die regie wordt eenvoudiger wanneer je eenmaal voelt waar jouw geluk echt op gebaseerd is en hoe jij je prioriteiten het best kunt aanbrenge